

УДК 364.044.22
DOI: 10.24144/2524-0609.2021.48.19-23

Балухтіна Олена Миколаївна

кандидат історичних наук, старший викладач
кафедра соціальної роботи та психології

Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя, Україна
balukhtina.olena@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1085-6908>

НАСТАВНИЦТВО ДЛЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю в теоретичному осмисленні досвіду наставництва як виду соціальної роботи та його практичному застосуванні в сфері соціального захисту дитинства, профілактики «вторинного» сирітства. Метою статті є аналіз розвитку наставництва в інтернатних закладах, виявлення основних проблемних питань в здійсненні програми наставництва, дослідження кращого вітчизняного та зарубіжного досвіду, розробка пропозицій щодо удосконалення організації та проведення наставництва в Україні. Основні методи, використані в статті поділяються на теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, моделювання, класифікації) та емпіричні (аналіз документів, експертне опитування). В результаті дослідження з'ясовано, що наставництво як альтернатива усиновленню є надзвичайно ефективним інструментом підтримки дітей, підготовки їх до самостійного життя. Серед чинників, які сповільнюють темпи наставництва для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування головними є велика «затратність» (в часі та людських ресурсах), неузгодженість дій основних учасників програми, відсутність широкомасштабної інформаційної кампанії. Оптимізувати процес, на наш погляд, зможуть заходи, спрямовані на якісний обмін інформацією, розширення штатів соціальних служб та активне залучення громадських або партнерських організацій.

Ключові слова: наставництво; діти-сироти; діти, позбавлені батьківського піклування; інтернати.

Вступ. Для успішного завершення в 2026 р. реформи деінституціоналізації та наближення до європейських стандартів надання соціальних послуг в Україні проводиться політика по залученню дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування до різних форм сімейного виховання (усиновлення, опіка/піклування, дитячі будинки сімейного типу, патронат). В результаті, станом на 01.01.2019 р. в державі функціонує: 1 103 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховується 7 372 дитини; 3 512 прийомних сімей, в яких виховується 6 571 дитина; під опікою, піклуванням перебуває 50 766 дітей. Загалом сімейними формами виховання охоплено 64 709 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, що становить 91,7% від їх загальної кількості [1]. Через рік, на 01.01.2020 р. в Україні функціонувало 1 153 дитячих будинків сімейного типу (на 50 будинків більше), в яких виховувалося трохи більше дітей, ніж було – 7 869 осіб; кількість прийомних сімей зменшилася до 3347, і дітей в них виховувалося теж, відповідно, менше – 6187 осіб; функціонувало 121 сім'я патронатних вихователів, до якої влаштовано 510 дітей [2]. У 2020 р. уповноважений Президента України з прав дитини, враховуючи низку цих та інших показників, констатував повільні темпи деінституціоналізації та зробив висновок, про те, що кількість сімейних форм виховання не відповідає потребам дітей.

За статистичними даними на 01.01.2020 р. 96 577 дітей проживають в 713 інтернатних закладах комунальної та державної форми власності, з яких тільки приблизно 7 400 дітей, або 8%, мають статус для усиновлення чи опіки/піклування. Решта 92%, це приблизно 88 837 – діти, які мають батьків і не можуть бути усиновлені або влаштовані в сім'ю [2]. До речі, навіть серед дітей-сиріт, мало кого влаштовують в сім'ю через те, що більшість з них мають важкі діагнози. Залишається незмінним відсоток тих кандидатів (75–80%), для яких найбільш бажаними щодо усиновлення є діти віком від 0 до 6 років, без братів / сестер, а також без проблем із здоров'ям. Водночас, переважна більшість дітей, які чекають на

усиновлення, це саме діти від 10 до 18 років, які мають братів/сестер, та за станом здоров'я мають різні захворювання.

Відповідно до розробленої Національної стратегії реформування системи інституційної опіки і виховання дітей на 2017–2026 рр. в інтернатних закладах повинно залишитися менше 0,5% від загальної кількості дитячого населення. На сьогодні цей відсоток складає 1,05%. Наразі найкраща ситуація склалася в Київській та Львівській областях, найгірша – в Запорізькій, Чернігівській, Волинській областях [2]. Ті діти, які все-таки будуть змушені залишитися в держустановах, а не в сім'ях, житимуть у малих групових будинках (8–10 дітей) – установах, умови яких повинні максимально нагадувати сімейні.

Враховуючи вищевикладене, виходить, що наставництво як альтернатива усиновленню актуальне як для статусних дітей, так і для дітей, які потрапили в систему інтернатів, та не будуть виведені з неї тривалий час. Наставництво, по-перше, вирішує проблему самотності дітей в цих установах; по-друге, через індивідуальну підтримку дорослого готує дитину до подальшого самостійного життя. Дітям необхідні практичні поради, від навичок в організації побуту та досвіду в побудові щасливих сімейних відносин, міжособистісних стосунків до формування довіри до людей та бачення власного майбутнього. Спілкування з досвідченим дорослим сприяє не лише кращій соціалізації особистості, а й допомагає виконати індивідуальний план переходу до самостійного життя.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю в теоретичному осмисленні досвіду наставництва як виду соціальної роботи та його практичному застосуванні в сфері соціального захисту дитинства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наставництво як офіційна форма допомоги дитині, яка проживає в закладах інституційного догляду вже давно є предметом ретельного аналізу для соціологів, психологів, правників. Зарубіжні вчені М. Джейкобі та Р. Мартін обґрунтовували зміст поняття «наставництво», Й. Лангмейер обстоював негативний вплив інституційних закладів на психічний розвиток дітей.

Серед українських вчених, хто першим звернувся до цієї проблематики, слід назвати О. О. Байдарову [3]. Дослідження В. В. Кузьміна визначає основні проблеми інтеграції дітей у суспільство (освітні, побутові, сімейно-побутові, соціально-економічні, культурно-дозвіллі, стан здоров'я), які успішно вирішуються в парі «дитина-наставник» [4, с. 7]. Питання здійснення захисту прав та інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування як вразливої категорії населення шляхом надання їм індивідуального помічника, а також аналіз закордонного досвіду представлені в науковій розвідці Н. С. Адаховської [5]. До явища «сирітства» в Україні та шляхів вирішення звертається дослідження Л. М. Овчарової [6]. Наукова стаття В. І. Леонової розглядає проблему наставництва як альтернативну форму допомоги дітям, особливо, підліткового віку [7]. Серед останніх публікацій виділимо наукову розвідку О.Ф. Гук та Ю. М. Удовенко (2020), присвячену аналізу особливостей забезпечення організації процесу наставництва в нашій державі [8]. Автори використали досвід впровадження в 2009–2016 рр. пілотного проєкту наставництва, реалізованого громадською організацією «Одна надія».

Стаття дозволяє *вирішити важливу наукову проблему* – з'ясувати фактори, що уповільнюють розвиток наставництва як напряму діяльності в роботі соціальних служб.

Метою статті є аналіз розвитку наставництва в інтернатних закладах, виявлення основних проблемних питань в здійсненні програми наставництва, дослідження кращого вітчизняного та зарубіжного досвіду, розробка пропозицій щодо удосконалення організації та проведення наставництва в Україні. Робота ґрунтується на найважливіших принципах діалектики – руху і розвитку, взаємозв'язку і взаємозумовленості, причинності. Також застосовано принцип історизму, що дозволяє прослідкувати еволюцію поняття «наставництва» та використання міжнародного досвіду. Принцип системності забезпечує дослідження наставництва як частини єдиного процесу реформи деінституціоналізації в нашій країні.

Основні методи, використані в дослідженні поділяються на теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, моделювання, класифікації) та емпіричні (аналіз документів, експертне опитування). Здійснено аналіз вітчизняного досвіду організації процесу наставництва та чинників, що його сповільнюють. Реконструкція програми наставництва, узагальнення висновків, формування цілісного знання щодо проблеми дослідження стало можливим завдяки використанню методу синтезу. Аналіз документів застосовувався в роботі з листом оцінювання потреб дитини, індивідуальним планом роботи наставника, типовим договором про наставництво. Завдяки методу класифікації стають зрозумілими шляхи вдосконалення механізму наставництва та його реалізації на рівні ЦСССДМ, держави, координація взаємодії державних установ. Метод експертного опитування дає узагальнену оцінку програми наставництва, інформація про яку надходила від різних людей, а саме співробітників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (далі – ЦСССДМ) та служб у справах дітей.

Виклад основного матеріалу. Нормативно-правова база функціонування інституту наставництва для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування сформована відповідно Закону України від 13.01.2005 р. «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (зі змі-

нами від 08.09.2016 р.) та Постанові Кабінету Міністрів України від 04.07.2017 р. «Деякі питання здійснення наставництва над дитиною» [9; 10].

Наставництво (від англійського слова «mentor», в перекладі «наставник») – це добровільна безоплатна діяльність наставника та надання дитині, яка проживає у закладі для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі для дітей, індивідуальної підтримки та допомоги, насамперед у підготовці до самостійного життя. До основних завдань наставництва належать: визначення та розвиток здібностей дитини, сприяння реалізації її інтересів у професійному самовизначенню; надання дитині доступної інформації про її права та обов'язки; формування практичних навичок, спрямованих на адаптацію її до самостійного життя; ознайомлення дитини з особливостями суспільного спілкування та подолання складних життєвих ситуацій; сприяння становленню дитини як відповідальної та успішної особистості; формування навичок здорового способу життя [10].

Здійснення процесу наставництва вимагає спільних зусиль та координацію дій зі сторони обласних, міських, районних ЦСССДМ, соціальних служб у справах дітей, адміністрації інтернатних закладів та громадських організацій. Розпорядженням голів обласних державних адміністрацій в кожній області утворена робоча група з питань впровадження наставництва над дітьми, до складу якої входять представники ОЦСССДМ, Департаменту освіти і науки, Департаменту соціальної та молодіжної політики, Служби у справах дітей обласної державної адміністрації, партнерські організації.

Навколо наставництва сформувалося багато «міфів». Перший пов'язаний з тим, що в суспільстві прийнято вважати за наставництво шефську допомогу підприємств інтернатним закладам. Наступна теза спростовує міф про те, що наставництво – це лише для старших дітей. Дійсно, наставництво користується більшою популярністю та цікаве саме для випускників інтернатних закладів, але як форма соціальної підтримки дітей у закладах соціального захисту, згідно законодавству, повинна застосовуватися до різних вікових категорій. З досвіду громадських організацій також стає зрозумілим, що наставництво це не лише про людей у віці, наставниками можуть бути й молоді люди.

Закордонний досвід наставництва має довгу історію та потребує ще додаткового вивчення. Всесвітньо відомим є приклад американського руху Big Brothers Big Sisters, який існує ще з 1904 р. та спрямований на задоволення базових потреб конкретної дитини. За даними цієї організації діти, які регулярно зустрічаються зі своїми наставниками: менше схильні до зловживання алкоголем на 27%; менше схильні до вживання наркотиків на 46%; більш здатні вступити до університету на 55%; частіше беруть участь у волонтерській діяльності на 78%; більш зацікавлені в тому, щоб стати наставниками на 90%; частіше готові займати лідерські позиції на 100% [11]. В Україні також працює міжнародна некомерційна організація Kidsave International, яка по всьому світу з 1997 р. допомагає дитині знайти сім'ю або підтримку важливих для неї дорослих [12, с. 29].

Досвід організації процесу наставництва в Україні був здобутий завдяки діяльності проєкту ГО «Одна надія», що стартував в 2009 р. Завдяки розробленій методології вже в 2010 р. були підготовлені перші наставники. За весь період роботи охоплено наставництвом по всій країні 1 358 дітей. Організація працювала в Києві та Київській області, де було

створено понад 200 пар «дитина – наставник». У рамках Програми розроблено три напрями взаємодії з дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківської опіки: профорієнтація, соціалізація та допомога в навчанні. Визначені такі форми взаємодії як індивідуальна і групова [13].

На сьогодні, ГО «Одна надія» разом з альянсом «Україна без сиріт», міжнародною організацією Kidsave International та благодійним фондом «Мій дім» є засновником Асоціації наставництва для дітей та молоді та продовжує розвивати індивідуальне та корпоративне (групове) наставництво. За їхніми даними, на сьогодні в Україні 1 556 дітей отримали наставників.

До моменту введення в дію Постанови КМУ «Деякі питання здійснення наставництва над дитиною» та початку здійснення процесу наставництва в межах усієї країни Асоціація наставництва для дітей та молоді провела 26 навчань, в ході яких підготовку пройшли 1 169 спеціалістів соціальних служб з кожної області України, підготувала 89 тренерів наставництва для ЦСССДМ, організувала 22 тренінги для 277 наставників. Окрім того, 172 організації зацікавилися реалізацією наставництва в майбутньому [11].

На державному рівні статистики щодо підготовки наставників, створення пар «дитина – наставник» або підписання договорів немає. «Соціальний звіт» за 2018 р. та 2019 р. від Міністерства соціальної політики таких даних не містить. Пояснення, на наш погляд, шукати потрібно в наступному: наставництво функціонує лише кілька років і процес йде повільно. Підтвердженням цьому є окремі, розрізнені дані по областях. ГО «Одна надія» інформує, що найкраще справи в цій сфері йдуть в Київській та Дніпропетровській областях. У лютому 2020 р. у м. Дніпро налічувалося 37 кандидатів у наставники: 23 з них уже уклали договори про наставництво, 13 знаходилися на етапі взаємодобору дитини і наставника, одна людина стала опікуном. У липні 2020 р. загалом в області існувало близько 200 пар [13]. Сайти обласних (районних) державних адміністрацій містять розрізнені дані. За нашими підрахунками, це приблизно кілька десятків осіб в кожній області.

Визначимо чинники, що уповільнюють темпи наставництва.

1. Загалом, до наставництва звертаються в останню чергу, коли всі інші форми роботи з цими категоріями дітей неможливі. Серед наставників є потенційні усиновителі. Вони зменшують статистику наставників, але сприяють кінцевій меті – залучення дітей до сімейних форм виховання.

2. Процес організації наставництва дуже «затратний», потребує значного проміжку часу та залучення великої кількості людського ресурсу. Саме це пояснює відсутність швидких результатів.

3. 92% дітей, що знаходяться в інтернатних закла-

дах мають батьків, без згоди яких не можна запросити наставника до дитини.

4. Неузгодженість дій серед учасників процесу організації наставництва. Наприклад, дітей для програми підбирають в інтернатному закладі, а наставників готують в ЦСССДМ. Тим паче, у адміністрації та вихователів інтернатних закладів, зазвичай, дуже мало внутрішньої мотивації до заохочення дітей в програму.

5. Під питанням оцінка ефективності програми наставництва.

6. Основне навантаження програми, на наш погляд, додатково лягає на обласні, міські, районні ЦСССДМ, штати яких замалі, а обсяг роботи й до цього був дуже великий.

7. Відсутність широкомасштабної інформаційної кампанії щодо наставництва, соціальна реклама на телебаченні зведена до мінімуму.

Запропонуємо шляхи оптимізації процесу:

1. Якісний обмін інформацією між усіма учасниками організації процесу.

2. Прописати в законодавстві можливість в деяких випадках, у разі відмови у наставництві, повторного наставництва через якийсь проміжок часу;

3. Активне використання досвіду громадських організацій та їх залучення до процесу навчання наставників.

4. Використання соціальної реклами в засобах масової інформації.

5. Розширення штатів соціальних служб.

6. Використовуючи переваги децентралізації влади, необхідно поширювати на місцях інформацію щодо можливості наставництва шляхом внесення його до Плану соціально-економічного розвитку кожної об'єднаної територіальної громади.

7. Проведення заходів супервізії (професійне зростання) та інтервізії (обмін досвідом) для всіх учасників організації програми наставництва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В результаті дослідження з'ясовано, що наставництво, яке з 2017 р. трансформувалося з волонтерства в соціальну роботу є надзвичайно ефективним інструментом підтримки дітей, важливим для стабільності, впевненості та підготовки до самостійного життя юнаків і дівчат. Серед чинників, які сповільнюють темпи наставництва для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування головними є велика «затратність» (в часі та людських ресурсах), неузгодженість дій основних учасників програми, відсутність широкомасштабної інформаційної кампанії. Оптимізувати процес, на наш погляд, зможуть заходи, спрямовані на якісний обмін інформацією, розширення штатів соціальних служб та активне залучення громадських або партнерських організацій. Перспективним напрямом подальших досліджень може стати вивчення питання розвитку наставництва над дітьми-сиротами в громадах.

Список використаної літератури

1. Соціальний звіт за 2018 р. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/18746.html> (дата звернення: 22.03.2021).
2. Моніторинг закладів інституційного догляду та виховання дітей: станом на 01.01.2020. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/00/94/01/7d711174da000ede4681d015cb7d0922_1594981935.pdf (дата звернення: 03.04.2021).
3. Байдарова О. О. Наставництво як форма соціальної підтримки випускників інтернатних закладів. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Психологія. Педагогіка. Соціальна робота.* 2012. №3. С.64–67.
4. Кузьмін В. В. Теоретичний аналіз проблеми інтеграції у суспільство дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: соціально-психологічний аспект. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти.* 2017. №1. С.3–8.
5. Адаховська Н.С. Наставництво як форма захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Часопис цивілістики.* 2017. №27. С.28–31.
6. Овчарова Л. М. Сирітство в Україні як соціальна проблема та шляхи її вирішення. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Гуманітарні науки та публічне адміністрування: збірник наукових праць.* 2019. Вип. 3. С. 119–122.

7. Леонова В. І. Наставництво як форма соціальної підтримки дітей у закладах соціального захисту. *Соціальна педагогіка*. 2019. №13. Т.2. С.133–136.
8. Гук О.Ф., Удовенко Ю. М. Забезпечення організації процесу наставництва для дітей-сиріт в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Соціальна робота*. 2020. №1(6). С.27–31.
9. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13 січня 2005 р. N 2342-IV (зміни внесені згідно із Законом №1504-VIII від 08.09.2016). URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/1504-19> (дата звернення: 04.04.2021).
10. Деякі питання здійснення наставництва над дитиною: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 липня 2017 р. №465. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.04.2021).
11. Асоціація наставництва для дітей та молоді: офіційний сайт. URL: <https://www.mentorina.site/> (дата звернення: 03.04.2021).
12. *Наставництво: крок за кроком*. Посібник для небайдужих дорослих. Проект наставництва ГО «Одна надія» / Упоряд. О. Смал, І. Сатюк, І. Андросова. Київ: Препрес «Друкарські куншти», 2014. 78 с.
13. *Методичні рекомендації з реалізації програми наставництва над дітьми* / І. Шестопал, В. Андросова, Т. Коваль та ін. Київ: Наставництво ГО «Одна надія», 2017. 104 с.

References

1. Sotsialnyi zvit za 2018 r. [Social report for 2018]. <https://www.msp.gov.ua/news/18746.html>. [in Ukrainian].
2. Monitorynh zakladiv instytutsiinoho dohliadu ta vykhovannia ditei: stanom na 01.01.2020 r. [Monitoring of Institutions of Institutional Care and Upbringing of Children: as of 01.01.2020]. https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/00/94/01/7d711174da000ede4681d015cb7d0922_1594981935.pdf. [in Ukrainian].
3. Baidarova, O. O. (2012). Nastavnytstvo yak forma sotsialnoi pidtrymky vypusknikov internatnykh zakladiv [Mentoring as a form of social support for graduates of boarding schools]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T.Shevchenka. Seriya: Psykholohiia. Pedahohika. Sotsialna robota*, 3, 64–67. [in Ukrainian].
4. Kuzmin, V. V. (2017). Teoretychnyi analiz problemy intehratsii u suspilstvo ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia: sotsialno-psykholohichniy aspekt [Theoretical analysis of the problem of integration into society of orphans and children deprived of parental care: socio-psychological aspect]. *Aktualni problemy pedahohiky, psykholohii ta profesiinoi osvity*, 1, 3–8. [in Ukrainian].
5. Adakhovska, N. S. (2017). Nastavnytstvo yak forma zakhystu ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia [Mentoring as a form of protection of orphans and children deprived of parental care]. *Chasopys tsyvilistyky*, 27, 28–31. [in Ukrainian].
6. Ovcharova, L. M. (2019). Cyrytstvo v Ukraini yak sotsialna problema ta shliakhy yii vyrishennia [Orphanhood in Ukraine as a social problem and ways to solve it]. *Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. Seriya: Humanitarni nauky ta publichne administruvannia*, 3, 119–122. [in Ukrainian].
7. Leonova, V. I. (2019). Nastavnytstvo yak forma sotsialnoi pidtrymky ditei u zakladakh sotsialnoho zakhystu [Mentoring as a form of social support for children in social protection institutions]. *Sotsialna pedahohika*, 13(2), 133–136. [in Ukrainian].
8. Huk, O. F., Udovenko, Yu. M. (2020). Zabezpechennia orhanizatsii protsesu nastavnytstva dlia ditei-syrit v Ukraini [Ensuring the organization of the mentoring process for orphans in Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka. Seriya: Sotsialna robota*, 1(6), 27–31. [in Ukrainian].
9. Pro zabezpechennia orhanizatsiino-pravovykh umov sotsialnoho zakhystu ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia [On ensuring the organizational and legal conditions of social protection of orphans and children deprived of parental care]: Zakon Ukrainy vid 13 sichnia 2005 r. N 2342-IV (zminy vneseni zghidno iz Zakonom №1504-VIII vid 08.09.2016). <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/1504-19>. [in Ukrainian].
10. Deiaci pytannia zdiisnennia nastavnytstva nad dytynoiu [Some issues of mentoring a child]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 4 lypnia 2017 r. № 465. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-2017>. [in Ukrainian].
11. Asotsiatsiia nastavnytstva dlia ditei ta molodi [Mentoring Association for Children and Youth]. <https://www.mentorina.site/>. [in Ukrainian].
12. Smal, O., Satsiuk, I., & Androsova, I. (Ed.). (2014). *Nastavnytstvo: krok za krokom. Posibnyk dlia neбайдужыkh doroslykh. Proekt nastavnytstva HO «Oдна nadia»* [Mentoring: step by step. A guide for caring adults. Mentoring project of the NGO «One Hope»]. Drukarski kunshty. [in Ukrainian].
13. Shestopal, I., Androsova, V., & Koval, T. (2017). *Metodychni rekomendatsii z realizatsii prohramy nastavnytstva nad ditmy* [Methodical recommendations for the implementation of mentoring programs for children]. Nastavnytstvo HO «Oдна nadia». [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.04.2021 р.
Стаття прийнята до друку 20.04.2021 р.

Balukhtina Olena

Candidate of Historical Sciences, Ph.D., Senior Lecturer
Department of Social Work and Psychology
National University «Zaporizhzhia Polytechnic», Zaporizhzhia, Ukraine

MENTORING FOR ORPHANS AND CHILDREN DEPRIVED OF PARENTAL CARE IN UKRAINE: WAYS TO OPTIMIZE THE PROCESS

Abstract. The relevance of the study is due to the need for a theoretical understanding of the experience of mentoring as a type of social work, and its practical application in the field of social protection of childhood, prevention of «secondary» orphanhood. The purpose of the article is to analyze the development of mentoring in boarding schools, identify key issues in the implementation of the mentoring program, study the best domestic and foreign experience, develop proposals for improving the organization and conduct of mentoring in Ukraine. The main methods used in the study are divided into theoretical (analysis, synthesis, comparison, generalization, modeling, classification) and empirical (document analysis, expert survey). An analysis of the domestic experience in organizing the mentoring process and the factors that slow it down. The analysis of documents was used in work with the letter of an assessment of needs of the child, the individual plan of work of the mentor, the standard agreement on mentoring. Thanks to the method of classification, the ways to improve the mentoring mechanism at the level of the Centers for Social Services for Families, Children and Youth, the state, and the coordination of interaction between government

agencies become clear. The study found that mentoring as an alternative to adoption, which has been transformed from volunteering to social work since 2016, is an extremely effective tool for supporting children, important for stability, confidence and preparation for independent life of young men and women. It has been proven that there are factors that slow down the pace of mentoring for orphans and children deprived of parental care. Among them, the main ones are high «cost» (in time and human resources), inconsistency of actions of the main participants of the program, lack of large-scale information campaign.

Key words: mentoring; orphans; children deprived of parental care; boarding schools.